

Thema:

'Seid Wachsam' (1 Kor 16,13).

Zum politischen Potential religiöser Bildung

Hoe kunnen politiek handelen en christelijk godsdienstonderricht samen gaan? Welke betekenis kan religie nog hebben in het maatschappelijk debat dat zich bezighoudt met vraagstukken omtrent geweld en vernietiging in de mondiale samenlevingen?

Maatschappelijke gebeurtenissen, dramatische ontwikkelingen en geschiedkundige herinneringen vragen in vaak ondoorzichtige samenhangen naar een sensibele waarneming van de werkelijkheid. Zij manen tot een verhoogde waakzaamheid tegenover levensvijandige en mens verachtende ontwikkelingen.

Kan religieonderricht helpen op die actuele politieke en maatschappelijke uitdagingen te antwoorden? Welke ervaringen zetten mensen ertoe aan zich in te zetten voor de medemens? Welke grondhouding(en) maken het ons (actief werkzaam in het godsdienstonderwijs) mogelijk de noodzakelijke stappen te zetten tot een positieve en opbouwende visie die recht doet aan God en de medemens?

Uitgangspunt is daarbij dat een christelijke houding voert naar een concreet handelen in de openbare ruimte omdat die houding geworteld is in de werkelijkheid van God en omdat zij uit de veronderstelde tegenwoordigheid van de heilige Geest hoop, vertrouwen en kracht tot een 'desalniettemin' kan opbrengen.

Juist Leipzig is een stad die op grond van de gebeurtenissen in de herfst van 1989 op bijzondere wijze er toe uitnodigt hierboven gestelde vragen na te gaan. Het congres vindt daarom plaats op de 'vooravond' van de jaarlijkse gedenkvieringen die steeds op 9 oktober de val van de 'Muur', een vreedzame revolutie met grote geschiedkundige gevolgen, plaatsvinden. Bij die historische gebeurtenis in oktober 1989 was menige christen betrokken.

De (relatieve) vreedzaamheid van destijds is in de tegenwoordige wereld op veel plaatsen ver te zoeken.

De openingsrede van het congres op 6 oktober, die in de prachtige en spiksplinternieuwe "Katholische Propsteikirche St. Trinitatis" plaatsvond, begint dan ook met een opsomming van wereldwijde terroristische aanslagen die de democratische samenlevingen op hun grondvesten doen schudden. De akten van geweld door de Islamitische staat (ook op Europees grondgebied), het Syrië conflict en de vele oorlogshaarden overal op de wereld, hebben ertoe geleid dat Europa nauw betrokken is geraakt bij alle uitdagingen en internationale verstrikkingen op humanitair en menswaardig (samen)leven.

Het congres in Leipzig stelde zich ten doel af te tasten hoe ondanks de vele vormen van geweld, die het menselijke leven bedreigen, toch hier en daar op basis van een diepgeworteld christelijk godsgeloof een stukje angst en onzekerheid kan worden weggenomen. Juist het voorbeeld van een christelijke levenswijze, de consequente inzet voor een betere wereld kan openingen bieden binnen de huidige mondiale geweldsspiraal. Maar daarbij dient te worden opgemerkt dat ook binnen christelijke kringen een voortdurende reflectie dient plaats te vinden teneinde niet het risico te lopen meegezogen te worden in de stroom van antitolerante en vreemdevijandige krachten. Want feit is dat de pluraliteit en complexiteit van maatschappelijke vraagstukken uiterste waakzaamheid vergt voor het onderkennen van negatieve tendensen die een door God bedoeld menslievend wereldbeeld verstoren.

Juist jonge mensen met veelal nog een instabiele persoonlijkheid zijn vatbaar voor fundamentalistische ideologieën en demagogen. De jongeren hebben vaak een sterk vereenvoudigd

wereldbeeld waarbij de wereld bestaat uit goede en boze machten (zwart-wit denken). Fundamentalistische groeperingen spelen hier op in door hen een zekere mate van duidelijkheid en oriëntering te bieden.

Maar daarmee schakelen zij tegelijkertijd het eigen denken uit, beweren het recht aan hun zijde te hebben en bieden een visie die exclusiviteit en persoonlijke waarde volheid garandeert binnen de toetreden groepering.

Tijdens het congres is een aantal dagen gesproken over de mogelijkheden en eisen die er zijn voor de religieuze vorming en opvoeding binnen geschetst kader.

Aandachtspunten waren :

- het stimuleren van de bekwaamheid om het eigen verstand te gebruiken;
- leerlingen geschikt maken voor diverse dialoogvormen;
- gevoelig maken voor een grotere tolerantie ten opzichte van de medemens;
- het sterken van de persoonlijkheid;
- het bevorderen van aandacht voor maatschappelijk processen wereldwijd;
- het bevorderen van het solidariteitsdenken;
- de christelijke denk- en levenswijze aanbieden.

Uitgangspunt:

Vanuit christelijk oogpunt komt het er op aan welk Godsbeeld godsdienstleraren/catecheten daarbij presenteren. Wordt een God voorgesteld die onderwerping en blinde gehoorzaamheid eist, die toornig is en straft, een God die zijn wil met geweld oplegt? Of een genadige God die de mensen tot vrijheid roept, die tekortkomingen toelaat en vergeeft, die in zijn onvoorwaardelijke liefde de mens nabij is, die van geweld consequent afziet, maar in de belichaming van de Mens geworden Zoon het meest gruwelijke geweld zelf heeft doorstaan om de zondige mens te verlossen?! Een God derhalve die uit liefde ondanks alle aardse absurditeiten, mensenhaat en vernietigingsdrang steeds weer verlossing, vergeving en verzoening aanbiedt.

In naam van die God, die wij als schepper van alle mensen erkennen, moet men zich engageren voor menswaardige mensverhoudingen, voor vrede en gerechtigheid, tegen alle uitsluiting, verachting en geweld.

De congresdagen:

Over bovenstaande werd tijdens het congres door middel van referaten, discussies en diverse workshops stevig nagedacht.

Vrijdag 7 oktober

maakten de congresleden kennis met een voordracht van bewegingskunstenares en regisseuse Miriam Tscholl. De titel van dit referaat luidde: ' Auch die letzte Reihe sollte wach bleiben', hoe waakzaamheid in participatieve theatervormen (volkstribune) tot uitdrukking kan worden gebracht. Doel en inhoud van de diverse speelvormen kunnen met enige aanpassing gebruikt worden in godsdienstonderricht. In feite sluit bibliodrama hier heel goed bij aan omdat naast de Bijbelse inhoud bijvoorbeeld eveneens aandacht wordt geschonken aan het uiten van gevoelens, empathie, sociale binding, respectvol communiceren en het zich verbaal en in houding open uitdrukken ten opzichte van (de) medemens(en).

Dat dit ook anders kan bleek in de middaguren (workshop) uit een rondleiding door het Stasi-museum waar machtsdenken en wantrouwen ten aanzien van de medemens de boventoon voerden.

Een gesprek met een tijdgenote van het voormalige DDR-regime, mevrouw Irmtraud Hollitzer, lid van het burgercomité van Leipzig diende tot verduidelijking van de antidemocratische grondhouding van een groot deel van de Oost Duitse bevolking.

Het vrijdagprogramma eindigde met een concert in de Gemeentezaal van Leipzig. Titel : 'Mein Name ist Mensch', door Paul Hoorn en vrienden.

Zaterdag 8 oktober

werd het dagprogramma geopend met een referaat van Prof. Dr. Ottmar Fuchs, thema: 'Prophetische wachsamkeit zwischen Gnade und Notwendigkeit'.

Tijdens dit referaat werden de volgende punten in steekwoorden naar voren gebracht:

Bijbelse profetie heeft verschillende dimensies:

- sociaal engagement
- profetie der genade (als kracht tegen de angst)

Prof Fuchs zette vervolgens 4 stappen in zijn denken:

1. Genade van God:

Amos: God wil geen onrechtvaardigheid.

Hosea 11: God leert zelf niet als-dan (als je dit doet, dan....) toe te passen. God wil anders met ons omgaan: Hij toont zelf berouw over zijn daden en wil dan ook zijn eigen gericht terug nemen. Luther: je kunt een oneindige God niet met eindige middelen dwingen tot goedheid. Hij moet niets.... God houdt van ons nog voor dat wij ook maar iets doen.... Wij moeten niets om Gods liefde te krijgen.

Door de geboorte verkrijgen we al genade....

Bij het gericht op het Einde der tijden zullen we hier op worden afgerekend....in een onvoorwaardelijke liefde.

God is dus geen machtsmiddel meer.

Dit is een zeer politieke stelling. Want: van waar uit leven we?

2. Verhouding genade – nood:

Geroepen door God.

Liefde van God in het intermenselijke handelen laten zien.

Handelen.

Gevaar: het idee lijkt soms belangrijker dan de werkelijkheid (Platonisering).

Open de sluisen naar en voor de anderen!

Vanuit Gods Liefde in je leven werken voor de anderen.

Omdat je de anderen ook erkent als rechthebbenden op Gods Liefde

- o Kinderen van God zijnde
- o Niet anders meer kunnende
- o Vanuit het leven/de genade als geschenk
- o Vandaar uit de genadekracht om te delen

Let op: alleen vanuit die Liefde kun je anderen benaderen: er valt NIETS te moeten....dwang dwingt anderen in de verdediging en verscherpt het probleem!!

3. Ontevredenheid met God: De klacht:

De aanklacht van mensen tegen God. God toont dan berouw over wat Hij de mensen heeft aangedaan. De onvoorwaardelijke liefde tussen mensen is vaak heel lastig te vinden. Gods Liefde is dan ook vaak lastig te laten ervaren ....

Waarom heeft God deze wereld zo geschapen dat het kwade mogelijk is?

Klagen tegen over God vooronderstelt een rechtvaardige God....Anders heeft het klagen helemaal geen zin....Psalm 22,3 "Jij bent het...."

God is als Schepper uiteindelijk voor alles verantwoordelijk.

In het Eindoordeel komt het antwoord op de vraag: "Waarom heb Jij mij verlaten?"

Incarnatie:

"Dit is Mijn Zoon. In Hem heb Ik alles meegeleefd."

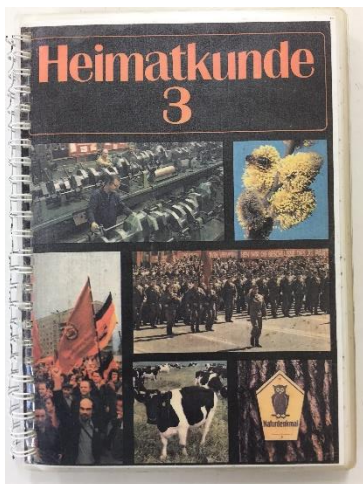
Jij bent mij nabij.

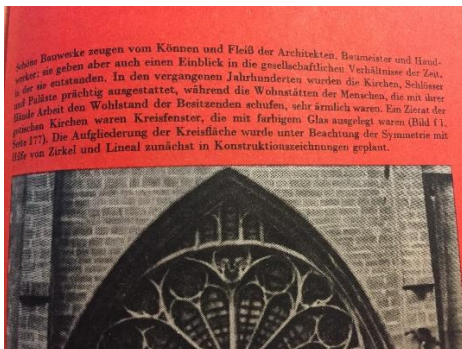
Een echte verklaring is nu nog niet mogelijk. Alleen: Gods Liefde die altijd bij ons blijft ook door de dood heen.

4. Teken van God in empathie met ons:

- Ik-kracht is noodzakelijk
- Verhalen waarin je idealen kunt dromen (Fantasieën)
- Ook zelfopoffering is ambivalent: waarvoor offer jij jezelf op? God bepaalt de correctheid van je handelen!
- Hoe ervaar ik de nabijheid van God? Jij verlaat mij niet (ook in de dood).

In de middaguren konden de deelnemers aan het congres kiezen voor verscheidene workshops. Ondergetekenden kozen voor 'Zivilcourage-Heimatkunde 1985' in het schoolmuseum van Leipzig. Na een uiteenzetting door een plaatselijke historicus over DDR-leermethoden en onderwijsprogramma's uit het voormalig Oostblok, werden de deelnemers aan deze workshop uitgenodigd via een interactief rollenspel een lessituatie van vóór 1989 (de val van de Muur) mee te beleven. De nagespeelde onderwijsmethoden gelden als toonaangevend voor de opleiding destijds van DDR-leraren. Voor de workshop werd uitgegaan van op historisch bronnenonderzoek gebaseerde gegevens en werden originele schoolboeken (Heimatkunde) gebruikt. Men ontdekte dat de onderscheidene onderrichtsvakken verschillend beoordeeld werden (discipline en landsliefde bijvoorbeeld primair) en dat het zelfs in betreffend rollenspel veel moed vergde de leerkracht tegen te spreken.

De zaterdag sloot af met een eucharistieviering 'in der Katholische Propsteikirche St.Trinitatis' en aansluitend een buffet voor de congresgangers in de naast de kerk gelegen gemeentesaal. Voorganger in de eucharistieviering was pater Fridolin Pfluger SJ, directeur van de Jezuïeten-vluchtelingendiensten in Berlijn. Hij gaf ons de boodschap mee: "Seid wachsam, steht fest im Glauben, seid mutig, seid stark. Alles was ihr tut, geschehe in liebe! (1 Kor.16, 13).

Zondag 9 oktober

was er een referaat van PD Dr. Theol.Sonja Angelika Strube. Titel: 'Wie Wachsamkeit zu politischem Handeln führt....und welche spirituellen Haltungen dies Unterstützen.

Tijdens dit referaat werd voornamelijk het gedachtengoed van Hannah Arendt als uitgangspunt genomen.

Er werd gesteld dat het uitgangspunt wordt gevormd door waakzaamheid, oplettendheid welke wordt gevoed door een gemeenschappelijke waarneming van de werkelijkheid ("Gemeinsinns", "Common sence"). Alleen dit geeft voldoende kansen op een verzet tegen totalitaire regimes. Dit vormt uiteindelijk dan ook de kern van elk politiek verzetshandelen.

Deze gemeenschappelijke waarneming behoeft de eerlijke dialoog met elkaar: nemen we samen hetzelfde waar? Waarin verschilt onze waarneming van de werkelijkheid? Deze dialoog heeft nood aan plaatsen waar dit kan plaatsvinden. Ook in democratieën zijn er plaatsen nodig waar mensen eerlijk en open met elkaar kunnen uitwisselen. Op dit soort plaatsen ontstaat dan de gedeelde waarneming: de "Gemeinsinns" en de richting die we samen aan onze samenleving willen geven.

Als spirituele houdingen die noodzakelijk zijn om dit nodig te maken werden o.a. genoemd:

- Eerlijkheid
- Anderen als kinderen Gods accepteren
- Standvastigheid
- Argumenteren op basis van argumenten en de achterliggende waarden
- Bereidheid om je eigen argumenten te herzien
- De ervaring dat je zelf gedragen wordt door Gods Liefde
- ....

Na een terugblik op voorbije dagen werd het congres afgesloten met een gezamenlijke middagmaaltijd, waarna de congresgangers huiswaarts keerden. Een aantal zeer leerrijke dagen lagen weer achter ons.

John Marx
Chris Vermazen